

Verkondiging

Gemeente in de Heer Jezus Christus,

‘Maakt u zich vrienden met Sywert van Lienden’, kent u deze uitdrukking? ‘Maakt u zich vrienden met Sywert van Lienden’. Ik moest daaraan denken. Ja, eigenlijk moest ik daar alleen maar aan denken tijdens de exegese van dit uiterst merkwaardige hoofdstuk van het evangelie volgens Lucas. Jaren geleden had de schrijver Maarten ‘t Hart een column in de krant waarin hij allerlei buitennissigheden en interne tegenspraken uit de bijbel uitgebreid analyseerde. Met dit hoofdstuk van Lucas had hij ongetwijfeld *een field day* gehad. Want wat zegt Jezus hier en inderdaad, spreekt hij zich hier niet geweldig tegen? Enerzijds vinden wij hier die bekende en inhoudelijk best ingewikkelde maar op zich eenvoudige uitspraak dat ‘een mens geen twee heren kan dienen. Niet God én de Mammon’. Maar we vinden in dit hoofdstuk ook nader uitgewerkt dat je juist moet proberen om vrienden te worden met de onrechtvaardige mammon. Hoe zit dat?

Om het iets beter te kunnen begrijpen, doen we er goed aan om eerst iets uit te zoomen over het geheel van dit gedeelte van het evangelie volgens Lucas. Jezus is op weg naar Jeruzalem. En onderweg worden de tegenstellingen steeds groter. In het vorige hoofdstuk spreekt hij de Schriftgeleerden en Farizeeërs aan die steeds kritischer op hem en op de beweging rondom hem worden. Specifiek voor hen spreekt hij die gelijkenissen uit waarmee Jezus rechtvaardigt waarom hij zich inlaat met

wie verloren is, de zondaars en tollenaars. Daartoe spreekt hij gelijkenissen uit als die van het verloren schaap, de verloren penning en ten laatste, die overbekende gelijkenis van de verloren zoon. En hoewel zal blijken dat deze Farizeeërs bepaald nog niet van het toneel verdwenen zijn, richt Jezus zich in dit zestiende hoofdstuk specifiek tot zijn leerlingen. Speciaal voor hen vertelt hij de gelijkenis over wat ik voor het gemak maar even de frauderende econoom zal noemen. En als Jezus het over zijn leerlingen heeft, dan doen wij er goed aan even onze oren te spitsen. Want dan gaat het dus over ons. Over onszelf. Over de gemeente, over die mensen die navolgers willen zijn op de weg van Jezus. Wij worden dus gemaand, wij worden dus opgeroepen om frauderende boekhouders te zijn, goede vrienden met de onrechtvaardige mammon. Al valt daar vast nog meer en nuancerends over te zeggen: maakt u vrienden met Sywert van Lienden dus.

U begrijpt dat de kerk der eeuwen met deze gelijkenis vreselijk in de maag gezeten heeft. De meest fantastische maar ook zeer speculatieve interpretaties kwamen voorbij. Tot dat moment waarop wij het maar liever helemaal niet meer over deze gelijkenis gingen preken, in de hoop dat Maarten 't Hart hem niet zou ontdekken. Toch zal ik een poging wagen, al sluit ik niet uit dat ook ik me er helemaal in zal verslikken.

De gelijkenissen van Jezus zijn uit het leven gegrepen. We hebben er onmiddellijk toegang toe. De huismeester in kwestie is betrapt. Hij verkeert in grote moeilijkheden. Hij is inderdaad een Sywert van Lienden of een directeur van een grote supermarktketen die er ineens gloeiend bij is. Ondanks alle zalvende praatjes, de legers woordvoerders en communicatieadviseurs, geloof ik er geen klap van dat je dan nog rustig slaapt. Het is met je gedaan. Ik denk zelfs dat het in onze tijd nog erger

is dan in de tijd waarin deze gelijkenis speelt. Google is onvergeeflijker dan God. Een misstap wordt nooit meer vergeten. Je bent exit. Het is wel klaar met je. We kunnen allemaal wel namen bedenken van mensen van wie het daarna nooit meer iets geworden is. Die in de anonimiteit zijn verdwenen. Aan wie het schandaal altijd is blijven kleven. En van wie wij het heimelijk ook wel prettig vinden om dat in stand te houden. Om met onze vinger naar hem te blijven wijzen. Het is altijd fijn om een zondebok te hebben. Dan zijn wij het in ieder geval niet zelf.

De schuld van deze man wordt niet ontkend. Hij zit echt helemaal fout. Maar Jezus concentreert zich op zijn paniek. Op zijn wanhoop. Op het feit dat hij zich volledig in het leven heeft vergaloppeerd en vastgelopen heeft. In die zin heeft het inderdaad een verband met het vorige hoofdstuk waar de jongste zoon in de gelijkenis ook geen kant meer uit kan en zichzelf helemaal aan een fout leven verloren heeft. Dat wordt allemaal niet verdoezeld of goed gepraat: ze zitten echt en helemaal fout. Ons wordt zelfs een kijkje in het hoofd van de foute boekhouder gegund: hij kan geen kant meer uit. Hij weet werkelijk niet wat hij nu nog verder moet doen. In die prachtige vertaling van de Naardense bijbel heet het: 'voor spitten ben ik niet sterk genoeg en voor schooien schaam ik mij'. Maar er is natuurlijk iets wat hij heel goed kan en dat is goochelen met cijfers. Dat is dan ook precies wat hij gaat doen. Hij weet dat hij niet meer bij zijn baas terecht kan. Hij is op staande voet ontslagen. Maar hij kan nog wel voor zijn toekomst bij anderen zorgen. Als hij hun schulden verlicht, kweekt hij goodwill en wacht hem misschien wel weer een nieuw baantje daar. De olijfolie handelaar laat hij in plaats van zijn schuld van honderd vaten olijfolie aan zijn voormalige baas vijftig schrijven en de tarwehandelaar in plaats van honderd mudden, tachtig.

Iedereen blij, behalve, zou je denken, zijn baas die welbeschouwd nu voor de tweede keer besodemieterd wordt.

De verwondering zit hem natuurlijk in het feit dat de baas deze onrechtvaardige huismeester omstandig prijst. Dat hij zo verstandig is geweest. Dat is natuurlijk een vreemde reactie voor wie nu voor een tweede keer bedrogen wordt. Er is een oud handschrift waaruit sommige geleerden afleiden dat in dit achtste vers een semitische werkwoordsvorm niet goed in het Grieks is doorgekomen. Ik vind het wat te speculatief maar het hielp me wel om deze passage beter te begrijpen. Als we deze theorie zouden volgen, dan zou de baas zijn huismeester niet geprezen maar juist vervloekt hebben! Dan zou het zoiets zijn als een vorm van bewondering om zoveel arglistigheid. Iets als: 'Wat knap! Je hebt me alweer beet genomen!' Wat ben jij slim! Als ik heel eerlijk ben, herken ik dat wel. Dat heb ik ook wel bij Sywert van Lienden, eigenlijk al vanaf dat hij als voorzitter van de scholierenbond ten tonele verscheen. Een bewondering voor het vakmanschap, de doelgerichtheid. De tomeloze ambitie en de rechtstreekse route naar de macht. Een beetje misschien zoals dat vroeger hing rondom de meesteroplichter heer Olivier en de meesterkraker Aage M.

Dat het foute boel is en oplichterij wordt in deze gelijkenis niet ontkend. Maar wat geprezen en gezien wordt, is eerst en vooral de hartstocht waarmee deze kat-in-het-nauw, deze foute boekhouder, vecht voor zijn toekomst, vecht voor zijn leven. De kern van de gelijkenis is: als dit kind van de onrechtvaardige mammon, als dit kind van de duisternis al zo hartstochtelijk is, zozeer alles op alles zet, waar is dan jullie hartstocht als kinderen van het licht? Waar zie ik dan dat jullie alles op alles zetten

ter wille van het licht, terwille van het Koninkrijk van God? Zie ik daar wat van? Zie ik jullie daar net zo ijverig, net zo onophoudelijk voor vechten als deze radeloze en wanhopige man nu probeert om zijn toekomst veilig te stellen? Hebben wij zijn hartstocht eigenlijk wel?

Op mijn slechtste momenten denk ik wel eens van niet. Het valt ook niet mee. Het lijkt er ook wel eens op dat in de tijd van de evangelist Lucas toch het idee was dat het niet lang zou duren voordat het Koninkrijk der hemelen aan zou breken. Je moest je natuurlijk nog wel even verhouden met deze werkelijkheid, deze onrechtvaardige werkelijkheid, maar niet heel erg lang. Maar inmiddels is mammon heel wat machtiger geworden. En klinkt de felle oproep van Jezus: 'je kunt geen twee heren dienen: God én Mammon.'

Wat of wie is mammon? Dat is nog niet eens zo'n eenvoudige vraag. In het oude testament is mammon afwezig en wat of wie er in het nieuwe testament mee bedoeld wordt, wordt nergens expliciet. Het betekent zoiets als: op wat of wie je vertrouwt. Het is overduidelijk dat de boekhouder op financiële zekerheid vertrouwt en ik denk dat dat vandaag niet wezenlijk anders is. Het is: zelfverwerkelijking, autonomie. Gillend rijk worden. Precies hierover las ik vrijdag in de krant een boeiende column. Voor precies die generatie van Sywert van Lienden is financiële onafhankelijkheid het hoogste goed en belangrijkste doel. Het wordt beleefd als een religie. Financiële vrijheid is de nieuwe religie geworden, zo besluit de columnist, zoals vroeger de hemel na de dood werd beloofd, belooft deze religie de hemel op aarde.

En voordat we daar meteen schande van spreken: dat willen we natuurlijk zelf allemaal ook. En dat is te billijken en zelfs gerechtvaardigd

voor de kinderen van deze wereldtijd, voor de volgelingen van mammon. Van hun hartstocht en vindingrijkheid kunnen we zelfs iets leren. Dat kan ons tot voorbeeld strekken. Maar wij mogen het niet. Wij zouden een andere route moeten gaan.

Maar hoe dan? Het pijnlijke is dat wij dat helemaal niet doen. Ook wij dienen mammon, in die zin dat wij de vigerende maatschappelijke waarden helemaal overgenomen hebben. Ook wij gaan voor de financiële zekerheid. Ook wij gaan voor de winst. Ook wij willen autonoom zijn. Onszelf onze eigen wetten voorschrijven. Ook wij dromen ervan om gillend rijk te worden en ik ben ervan overtuigd dat een belangrijk deel van onze maatschappelijke verontwaardiging er daarin bestaat dat wij het herkennen. Dat iemand dreigde waar te maken waar wij van dromen, elke keer weer als wij een staatslot kopen.

Maar hoe doen wij dat? Hoe leven wij hier als kinderen van het licht? In deze wereldtijd, in de tijden van mammon, die nu al zolang ook onze tijden zijn? Natuurlijk heb ik daar geen makkelijke antwoorden op omdat zoiets ook gemakzuchtig zou zijn. Op zondag is alles mooi en aardig maar op maandag bewegen wij ons weer in een werksfeer waarin het *all for profit* is. Een enkeling heeft misschien de luxe zich in meer ideële sferen te bevinden maar wat uiteindelijk telt is toch de onderkant van de streep waarmee die boekhouder zo ijverig bezig is. Wij kunnen ons daar niet aan onttrekken. Wij hebben in het protestantisme fundamenteel niet voor het klooster gekozen, gesteld dat het daar allemaal zo ideaal aan toe gaat. Wat wij wil kunnen doen is ons de lessen van de profeet Amos aantrekken. Dat wij niet geheel meegaan in de firma list en bedrog. Dat dat uiteindelijk ook onze eindwaardes zouden zijn. Dat wij eigenlijk het einde van de sabbat niet kunnen afwachten om daar weer aan mee te

doen. En met de gewichten te knoeien om de kleinen te benadelen. Dat er uiteindelijk helemaal geen verschil is tussen de kinderen van mammon en de kinderen die iets van het licht van God hebben gezien. Het zal in deze wereldtijd hooguit gradueel zijn. Misschien niet eens zo heel opvallend. De nieuwtestamentische ethiek komt vaak niet zo heel veel verder dan vriendelijkheid en gastvrijheid en dat die dan bij iedereen bekend zal zijn. Maar dat is al heel wat in deze harde tijden. Maakt u zich dan toch maar vrienden met de Heer onze God. Hopelijk blijven wij ook deze uitdrukking kennen.

Amen.